

Co se rozumí smyslem? [rozhlasový slovník]

Ladislav Hejdánek

Related preparatory texts:

[Co se rozumí smyslem? \[rozhlasový slovník\]](#)

k dokumentu existují tyto přípravné texty:

[Co se rozumí smyslem? \[rozhlasový slovník\]](#)

◆ projev, česky, vznik: asi 1992 ◆ poznámka: pro rozhlasový cyklus "Filosofický slovník" (redaktor Jiří Zajíc)

◆ speech, Czech, origin: asi 1992

Co se rozumí smyslem? [rozhlasový slovník] [1992]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (Co se rozumí smyslem.flac) ---

Jiný hlas: Přemyslel se během zpracovávání hesel našeho populárního *Filosofického slovníku* objevit už několikrát. Naposledy minule hrál přímo stěžejní roli při odlišení kvality bytí symbolu od běžného znaku. Jan Patočka na začátku třetí kapitoly *Kacířských esejí* upozorňuje, že pojem smyslu sdílí zdánlivou samozřejmost s takovými pojmy, jako bytí, dění nebo zjevování, který těmi základními pojmy, tak obecnými, že jejich povaha vzdoruje běžnému způsobu určení, jaký podává receptář tradiční logiky. A o kus dále Patočka říká: „Smysluplnost není nikdy možná jako jednotlivá, jako charakterizující tu kterou jednotlivost bez další souvislosti. Každý smysl jednotlivý poukazuje na celkový. Každý smysl relativní na absolutní. Poněvadž smysl věcí je neodlučný od naší otevřenosti pro věci a jejich významnost, lze tedy říci, že tam, kde tato otevřenost chybí, nemůže nás oslovovat svět a následkem toho lidský život jako pobývání na světě není možný. A dále z toho vyplývá, že tedy není možný lidský život buď bez naivní, nebo kriticky získané důvěry v absolutní smysl, v celkový smysl univerzalizujícího života dění.“

Ladislav Hejdánek, jeden z originálních Patočkových žáků a pokračovatelů, odpověděl na otázku, co se rozumí smyslem, takto:

Hejdánek: Není to žádná náhoda, že lze říci: pro smysl je třeba mít smysl. Mít pro něco smysl znamená asi tolik, jako být pro to vnímavý, chápavý, mít porozumění pro něco, co se nepodává jen tak samo. Odtud také třetí význam slova smysl. Totiž jako orgán vnímání a zároveň předběžného porozumění. Některé směry novodobé filosofie mylně postavily do protikladu smyslové vnímání a rozum, jako by šlo o dva různé přístupy. Ale rozum, který je izolován od vnímání, nemá, čemu by mohl rozumět. A vnímání zcela zbavené rozumu a porozumění není vlastně žádným vnímáním. To věděl již Herakleitos, když řekl, že slyší-li nechápaví, podobají se hluchým.

Fenomenologie předpokládá, že ve všem, co vnímáme i co míníme, je vždycky nějaký smysl. Jenže tady teprve začíná náš vlastní problém. Otázka po smyslu nemůže být jednostranně redukována na naši vnímavost a chápavost. Ale musí být také a dokonce především zaměřena na to, co je nebo může být vnímáno nebo chápáno. Je to jen naše domněnka, náš výmysl, naše fantazie, když se nám zdá, že má něco smysl? To jest, že se setkáváme s něčím více nebo méně smysluplným? Nejde o to, že tomu my sami dáváme smysl, ale chceme vědět, zda to mělo a má smysl, i když o tom třeba ještě nevíme. Tážeme se po smyslu, který do věcí nevnašíme, ale který je uložen nejenom našemu vnímání a chápání, ale věcem samým.

Přitom se ovšem nesmíme dopustit té zásadní chyby, že tento na nás nezávislý smysl budeme chtít chápat jako objektivní, objektivně daný. Objektivacemi, vůbec zpředměťováním, je naše myšlení zatíženo od samých začátků řeckého vynálezu pojmovosti. Tímto způsobem bychom řešení otázky po smyslu stavěli stále znovu před nepřekročitelnou překážku. Zpředmětněná skutečnost je totiž vždycky zbavena skutečného smyslu.

Se skutečným smyslem se ovšem člověk setkává už od pradávna a nepotřebuje k tomu žádné pojmy a žádnou filosofii. Ve skutečně smysluplných souvislostech se ocitá a vůbec žije každý živý tvor. Jenže o tom neví. Teprve člověk začal být schopen si otázku po smyslu klást. Viděl, že některé věci smysl mají, a těm pak věnoval svou hlavní pozornost. Až na pozadí chápání smysluplnosti a smyslu se mohou některé skutečnosti a souvislosti jevit jako beze smyslu, jako nesmyslné.

A tak se člověk musí tázat, odkud se bere smysl a odkud naopak nesmyslnost. Je obojí stejně původní a stále spolu soupeří? Nebo je jedno základnější a druhé vzniká teprve v opozici vůči prvnímu, a tedy závislé na něm? Smysluplnost je nepochybná všude tam, kde nalézáme život. Ale má život vůbec také nějaký smysl? Touto otázkou vykračujeme za hranice života. Tážeme se na smysluplné místo a poslání života ve vesmíru.

Otázku však můžeme postavit také obráceně. Což má-li celý vesmír smysl jako předpoklad a scéna, na které se objevuje a vyvíjí život, zvláště pak život člověka? Tak to vidí Bible. Ale také někteří filosofové.

Například Teilhard de Chardin nebo náš Emanuel Rádl. Takto obráceně může být otázka položena také v politice a v dějinách. Je smyslem kultury obohacovat život společnosti či národa? Anebo je smyslem národního a politického života kultura? Anebo je tu ještě něco vyššího a smysluplnějšího, čemu má politický, národní, ale i kulturní život sloužit a v této službě teprve nacházet svůj smysl?

Tím se dostáváme k poslednímu bodu a závěru. Smysl není objektivně dán, aby mohl být neutrálně konstatován. Ale není ani žádnou subjektivní a libovolnou záležitostí. Smysl nemůže být poznán zvnějška, ale musíme se jako lidé po důkladném promýšlení pro nějaký smysl rozhodnout a plně, osobně angažovat. Pak teprve začneme ten smysl, pro který jsme se rozhodli, stále hlouběji poznávat, to jest zvnitřku chápat.

A pak se ovšem také může stát, že zjistíme, jakého omylu jsme se dopustili. Omylů, které jako omyly už byly odhaleny, se ovšem můžeme a máme vystříhat. Ale smysl našich nových, ještě nepoznaných omylů spočívá v tom, že se jich budou moci vystříhat naši potomci. Předpokladem tu ovšem je, že se ke svým omylům v chápání smyslu a smysluplnosti přiznáme jako k omylům. Tak se poslední smysl všeho ukazuje na dlouhé cestě omylů, kterých se jako lidé dopouštíme a které z lásky k pravdě a k příštím generacím a v odpovědnosti vůči nim rozpoznáváme.

Jiný hlas: V rukopisu dosud neuveřejněných filosofických esejí doktora Jana Čecha jsem pak našel některé poznámky, které se našeho tématu týkají velmi úzce. „Smysl,“ píše Jan Čech, „je orientace všech věcí, událostí, příběhů, činů, životů a dějinných zvrátů na budoucí svět, jehož se stanou součástí a z něhož čerpají své opodstatnění, tedy svůj smysl. Ten poukazuje na tendenci činů, událostí či gest k nové, vyšší jednotě.

Z hlediska člověka je smysl způsob, jak jej prostřednictvím světa oslovuje Bůh. Je to způsob, jak se člověku svět stává srozumitelným. Smysl tak tvoří z minulosti, přítomnosti a budoucnosti srozumitelný celek, ve kterém každá událost dostává svůj význam. Ze skutečnosti, že smysl je oslovením, vyplývá, že člověk není tvůrcem smyslu, ale pouze jej přijímá nebo uskutečňuje. Má však neustálou a v bytí zakotvenou možnost po smyslu se dotazovat.

Bůh dal člověku právo svému životu a událostem rozumět s tím, že neexistuje žádná událost, která by se smyslu vymykala. Smysl světa, který člověk obývá, představuje otázku, na kterou musí odpovědět svým životem. Život, který není uveden do souladu se smyslem, je život zmařený. Nahlízet smysl je ustavujícím momentem lidské svobody. Neboť člověk tak není jenom pasivní hříčkou přílivu událostí, které nechápe, ale má možnost jim porozumět a také je spolutvořit, často i jen tak, že je přijímá jako smysluplné.“

Jiný hlas: Z toho hlediska je pak přijímání smyslu dialogem.

Jiný hlas: Dnešní díl *filosofického slovníku* připravili Ladislav Hejránek, Jan Čech a Jiří Zajíc.